

Postoje a ideologie

POLb1107 1.12. 2020

Jak se lidé orientují v politice?

- “*Politics is a complex and confusing arena of modern life.*” (Lipman)

Zájem a znalost o politiku?

- Nízká úroveň
- Jen malá část každodenního života
- Přesto je participace klíčová pro demokratické procesy
- Ideologie = nástroj k orientaci

Co jsou ideologie?

- Soubor představ o vhodném řádu společnosti a o tom, jakým způsobem tohoto řádu docílit (Erikson and Tedin 2003)
- Společenská dimenze ideologie: Ideologie jsou sdílené rámce mentálních modelů, které zajišťují interpretaci okolního prostředí a předepisují, jak má prostředí vypadat (Denza and North 1994)

Ideologie?

- Jsou sdílené
- Pomoc při interpretaci světa
- Normativní
- Uspokojování vztahových, epistemických a existenčních potřeb (Jost 2008)
- Komunikují sdílené představy, názory a hodnoty konkrétních skupin, tříd, voličů nebo společností.
- Navzájem si konkurují.

Co jsou ideologie?

- 1) formální systémy politického myšlení
- 2) méně strukturované ideologie na společenské úrovni, organizace politických debat, programatika stran
- 3) individuální ideologie, organizace vlastních názorů a postojů
- Často se různé úrovně ideologie nerozlišují

Historické přístupy

- Tradičně kritické
- Marx a Engels: ideologie jsou nebezpečná forma iluzí (na rozdíl od vědy)
- Habermas 1989: “systematické zkreslení komunikace”
- Negativní konotace
- Pejorativní pohled, ideologie je něco zlého (teorie sociální dominance atd.)

Povaha politické ideologie

- Neutralita
- JAKÝKOLIV POSTOJOVÝ SYSTÉM
- Individuální konfigurace představ a postojů, jsou spojeny do jednoho systému
- Nástroj organizace postojů
- Ideologičtí jedinci disponují stabilním, logicky uspořádaným, koherentním a relativně sofistikovaným systémem postojů

Povaha politické ideologie

- Může mít více funkcí
- Např. **organizace** postojů a zároveň (nevědomá) **racionalizace** toho, jak věci fungují nebo by měly fungovat (Jost et al. 2013)

Jaká je struktura ideologií?

- Schéma v naší paměti
- Naučená struktura znalostí
- Navzájem propojené postoje

Jednodimenzionální model

- Právice – levice
- Od francouzské revoluce
- Dominuje politickému diskursu
- V USA dimenze konzervatismus – liberalismus
- Konflikt mezi stabilitou a změnou
- Spory o roli hierarchie v společnosti, roli autority, míru nerovnosti

Jednodimenzionální model

- Pravice:
- Levice:

Jednodimenzionální model

- Právice:
 - Konzervativní, udržení systému, řád, individualismus, kapitalismus, nacionalismus, fašismus
- Levice:
 - Pokrok, změna systému, rovnost, solidarita, protest, opozice, radikální, socialismus, komunismus

Do jaké míry jsou lidé ideologičtí?

- Jost 2006: Lidé uvažují ideologicky
- Obhájce jednodimenzionálního uspořádání
- V posledních dvou desetiletích posilování ideologií
- Pocit ohrožení a hrozby po 9/11 = psychologické prediktory konzervatismu
- Dispoziční faktory, Big 5, otevřenost a svědomitost
- Rozdíl liberalismus vs. konservatismus dle Josta platí, i když většina lidí neumí používat abstraktní pojmy dokonale

Jost et al. 2003

- Základní aspekty pravo-levé dimenze
- Klíčové **je vnímání hrozeb** (vyplývá už z Adornovy práce)
- Situační i dispoziční proměnné a managementem hrozeb
- Strach ze smrti, stabilita systému, strach ze ztráty, intolerance k nejednoznačnosti, osobní potřeba řádu, struktury a uzavření – asociovány s konzervatismem
- Otevřenost novým věcem, kognitivní komplexita, tolerance nejistoty, mírně i sebevědomí – asociovány s liberalismem

Jost et al.

- Potřeba snižovat nejistotu a hrozbu na jedné straně a odmítání změny (kterou představuje zvyšování rovnosti) na druhé straně posiluje status quo, zachovává známý svět, odmítá riskantní, nejistá řešení.

Pravice – Levice

- Běžně se s nimi operuje
- Ale organizují lidé své postoje skutečně v rámci pravo-levé škály?

Converse 1964

- Klíčový text o postojových systémech
- Konfigurace názorů
- Spojeny určitou formou omezení (funkční interdependencí)
- Omezení = možnost predikce postoje na základě toho, jaké postoje má jedinec k jiným tématům
- Většina lidí neumí nakládat s abstraktními koncepty
- Většina lidí má postoje jen k omezenému setu témat, které se jich dotýkají
- Nejsou koherentní ani logické
- Postojový systém limitován znalostmi

Converse 1964

- Lidé neovládají abstraktní pojmy jako ideologie
- Zároveň velmi slabé ideologické omezení postojů
- Masová veřejnost nesdílí ideologické vzorce s elitami (liberalismus a konzervatismus)!
- **NEPOSTOJE**

Mnoho následovníků Converse

- Kalmoe 2020 potvrzuje jeho model
- Cca 20 % US voličů má konsistentní, stabilní ideologické orientace
- Vliv politické znalosti a vzdělání
- Polovina lidí se neumí zařadit na škále lib-konz

Česká povolební studie 2017

Symbolická a operativní ideologie

- Ideologie má symbolický a operativní aspekt
- Free and Cantril 1967
- **Symbolická ideologie:** symbolické abstraktní pojmy
- *Operativní ideologie:* specifické názory na témata
- Nemusí být v souladu
- Neznamená to, že by ideologie byla vícedimenzionální, spíše různá popularita různých proudů na různých úrovních ideologie

Multidimenzionální model ideologie

- pravice – levice = přílišná redukce
- K pochopení struktury postojů je nutné kalkulovat s více dimenzemi postojů
- Conover a Feldman 1981: levice a pravice jsou dvě nezávislé dimenze, nikoliv konce jedné bipolární škály

Dvě dimenze ideologie

- Sociální a ekonomická dimenze tvoří ideologii
- Je možný sociální liberalismus a ekonomický konzervatismus i sociální konzervatismus a ekonomický liberalismus
- Napier a Jost 2008:
 - Vychází z Adorna et al. a z Lipseta (1960)
 - Nižší socioekonomický status = kulturně sociální konzervatismus (ekonomický liberalismus)
 - Různé psychologické motivace ke konzervativní politice, podřízení se autoritě, cynismus, netoleranci a nedůvěru

Duckittův duální model

- Dva motivační základy: RWA a SDO
- SDO predikuje spíše ekonomický konzervatismus
- RWA spíše sociální konzervatismus
- Obě dimenze spolu souvisí

Multidimenzionální přístup

- Stanley Feldman
- Pochyby o užitečnosti pravice-levice
- Dimenze minimálně dvě:
 - Ekonomická: rovnost/soucit vs. trh/self-interest
 - Sociální: moderní hodnoty/sociální svoboda vs. tradiční hodnoty/řád
- Není mezi nimi korelace (může být za určitých podmínek, např. vysoká polarizace)

Dvoudimenzionální model

- Různé motivace k ekonomickým a sociálním postojům
- Lidé přiřkládají různý význam pravo-levé škále
- Tu škálu můžou vnímat různě a používat ji různě (co do podstaty jejího obsahu)

Feldman and Johnston 2014

- Různé zdroje:
- Religiozita, autoritářství a NFC -> sociální konzervatismus, nikoliv k ekonomický
- Egalitářství ovlivňuje ekonomickou i sociální postojů
- Vzdělání a politická sofistikovanost mají opačné efekty (pozitivní asociace s ekonomickým konzervatismem a negativní se sociálním konzervatismem)

Table 6. Latent Class Analysis of Issue Preferences

	Class 1	Class 2	Class 3	Class 4	Class 5	Class 6
Gov't Spending:						
Liberal	.86	.84	.25	.17	.25	.17
Moderate	.12	.06	.76	.79	.27	.25
Conservative	.03	.10	.00	.04	.49	.58
Health Insurance:						
Liberal	.79	.83	.19	.19	.13	.13
Moderate	.04	.10	.72	.70	.19	.13
Conservative	.17	.07	.09	.11	.68	.74
Jobs/Std of Living						
Liberal	.46	.62	.08	.07	.00	.07
Moderate	.13	.16	.67	.67	.09	.07
Conservative	.42	.23	.24	.27	.91	.86
Abortion:						
Always legal	.65	.07	.77	.25	.56	.11
Only need	.15	.05	.13	.13	.24	.18
Only conditions	.17	.34	.07	.45	.18	.53
Always illegal	.03	.54	.02	.17	.02	.18
Gay Adoption:						
Favor	.69	.08	.97	.21	.69	.03
Oppose	.31	.92	.04	.79	.31	.97
Ideology:						
Liberal	.58	.24	.73	.17	.24	.04
Moderate	.12	.33	.07	.11	.06	.01
Conservative	.30	.43	.21	.73	.70	.96
Class proportion:	.23	.08	.13	.24	.15	.17
% conservative	.12	.07	.05	.31	.19	.27
% liberal	.41	.07	.29	.13	.11	.02

Note. Entries for each issue (and ideology) are the estimated probability of each response for members of that latent class.

Feldman and Johnston 2014

Table 7. Posterior Means for the Latent Class Model

	Class 1	Class 2	Class 3	Class 4	Class 5	Class 6
Age	44.7	50.7	44.7	50.2	46.6	51.0
Education (years)	13.5	12.0	14.6	13.5	14.2	13.8
Female	.63	.63	.61	.54	.55	.47
Income (\$1000)	48.5	32.9	60.1	51.0	57.9	58.5
Religiosity (0–1)	.41	.66	.36	.58	.42	.61
Egalitarianism (0–1)	.68	.64	.69	.58	.54	.49
Authoritarianism (0–1)	.54	.77	.46	.64	.54	.65
N for Cognition (0–1)	.42	.40	.41	.37	.41	.39
Sophistication (0–8)	3.0	1.9	3.7	3.0	3.4	3.6

Note. Entries are the estimated means for each variable for members of that latent class.

Achtenberg and Houtman 2009

- Nizozemí
- Dvě dimenze: autoritářství a egalitářství
- Korelace mezi dimenzemi není významná
- Síla korelace se ale liší napříč vzdělanostními skupinami
- Nulová korelace u lidí se středoškolským vzděláním, negativní u lidí s vysokoškolským vzděláním (náklonnost k egalitářství souvisí s averzí k autoritářství)
- Méně vzdělané skupiny: vysoká míra autoritářství spojená s vysokou mírou egalitářství

Pravice – Levice v Evropě

- V Evropě spíše než o liberalismu-konzervativismu hovoříme o pravici-levici
- Nejčastější nástroj k popisu postojů a ideologií
- I zde ale struktura spíše dvoudimenzionální
- Definice dimenzí se liší napříč výzkumy
- Většinou: ekonomická dimenze a kulturní (sociálně-kulturní dimenze)

Ekonomická dimenze

- Bez kontroverzí
- Socio-ekonomická štěpná linie (Rokkan)
- Spor o roli státu v ekonomice

Kulturní dimenze

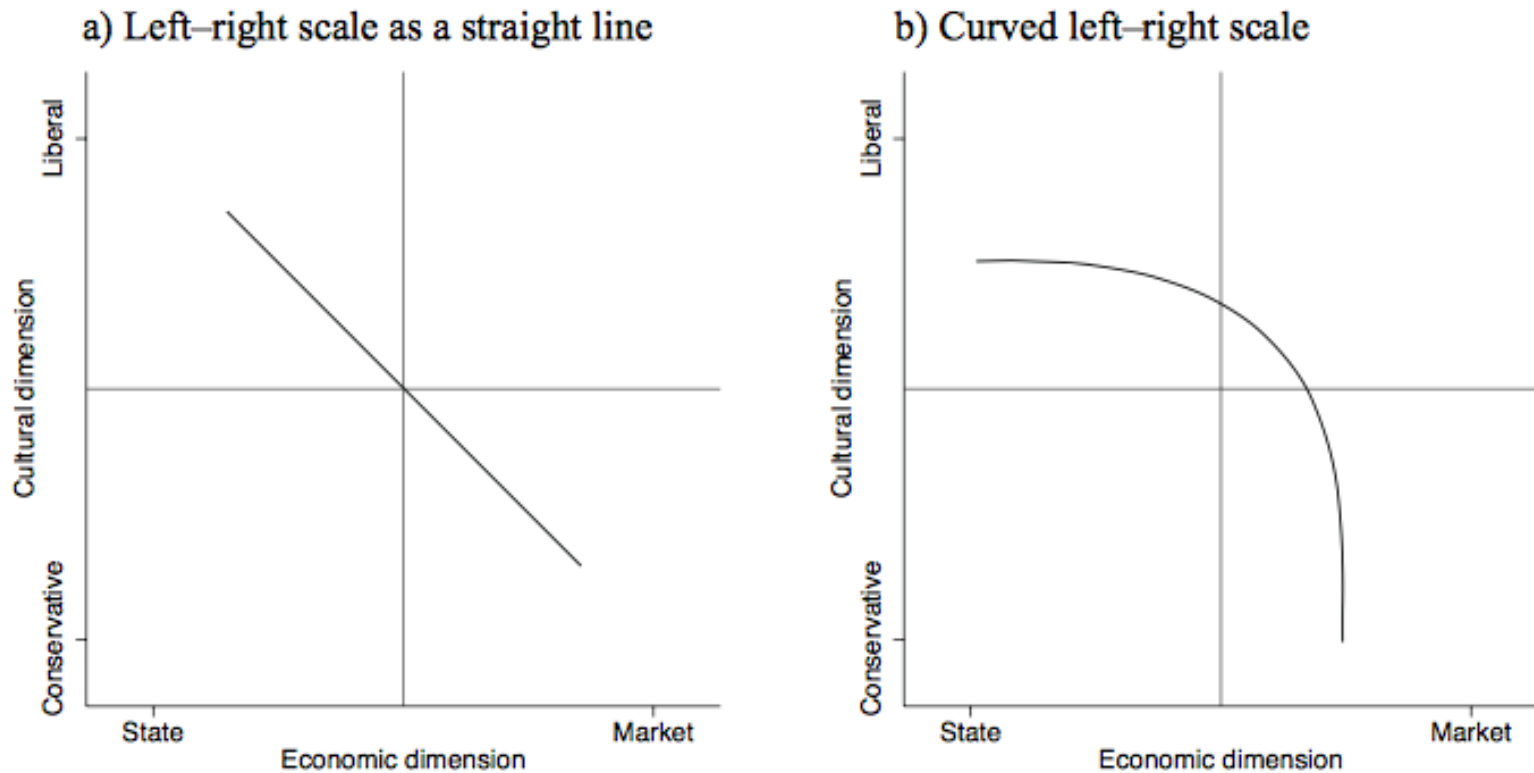
- Více sporná
- Charakter se mění v čase
- Nejprve náboženská
- Nahrazeno post-materiální štěpnou linií (Nová politika)
- GAL/TAN
- Další vývoj souvisí s globalizačními a integračními (EU) procesy. Hlavní témata: imigrace a integrace Evropy (transnacionální cleavage)

Lachat 2011

- **Ekonomická témata** mají větší dopad na postoje **levicových voličů**
- Na **pravici** dominují **kulturní témata**
- Vztah mezi pravou-levou dimenzí a preferencemi v politických tématech není lineární
- Levicové strany a pravý střed se moc neliší v kulturních otázkách (kulturně spíše liberální pozice)
- Pravý střed a konzervativní pravice jsou si podobné v ekonomických programech, v kulturních se dost liší
- Ideologie je komplexní struktura

Lachat 2011

Figure 1. Two examples of one-dimensional alignments in a two-dimensional space

Závěr

- Ideologie jsou komplexní postojové systémy
- Ideologie lze chápat v různých rovinách abstrakce
- Individuální úroveň – postojový systém každého jednotlivce
- Individuální úroveň se liší od symbolických ideologií (nekonzistentnost)
- Jednodimenzionální modely ideologie: základní ideologickou dimenzí je pravice-levice
- Dvoudimenzionální modely ideologie: ekonomická a sociální (kulturní dimenze), ideologie je mnohem komplexnější, je třeba sledovat jednotlivé sociální skupiny